

Bibla n'è betg simplamain bibla

Spirituals pon leger l'original, ma tge bibla duai il laic prender?

DA CLAUDIA CADRUVI / ANR

■ (anr/vi) «Tge bibla legiais Vus? E tgenina versiun cussegliais Vus ad in laic che less emprendre d'enconuscher la bibla?» Quai ha l'anr duman-dà quatter spirituals rumantschs. I dat nundumbraivlas versiuns da la bibla. Mintga spiritual preferescha ina altra translaziun. Las versiuns ch'èn adattadas per spirituals – che han studegià teologia – n'èn magari betg idealas per in laic che legia l'emprima giada la bibla. Ils quatter spirituals rumantschs han dà differents tips.

Ravarenda Rico Parli, Zuoz

«Sch'jau prepar in cult divin rumantsch, legel jau l'emprim il text rumantsch», di ravarenda Rico Parli. Il vegl testament ha Rudolf Filli translata, il nov testament Jachen Ulrich Gaudenz. Per sia lavur sa basa Parli era gugent sin la bibla turitgaisa.

Il ravarenda da Zuoz legia era adina il text autentic grec respectivamain ebraic. Magari na sajan las translaziuns betg precisas e tranteren chattia el schizunt expressiuns faussas en las translaziuns. «En la versiun originala po il senn esser in auter ch'èn ina translaziun», constattescha Parli. «Perquai èsi impurtantissim ch'ìls students da teologia empredan era oz il grec ed ebraic.»

Fitg bunas versiuns rumantschas

Ina da las meglras translaziuns è per Parli la «Bibla romantscha ecumena – Niev Testament». Questa versiun sursilvana stettia fitg datiers al text original. I sa tractia d'ina translaziun fitg fidaivla.

Da las translaziuns ladinhas plaschan a Parli cunzunt ils psalms. «Els èn scrits en ina lingua fluida poetica. Els èn megliers che bieras traducziuns tudestgas.» Sco mussament prelegia il ravarenda al telefon ina passascha dal psalm 90. I tuna sco musica.

Tschertas «biblas» sajan scrites uschia ch'ìns chapeschia facilmain. Per part na saja quai betg pli translaziuns, mabain gia interpretaziuns sco p. ex. «Die gute Nachricht». Questa bibla saja fitg derasada. Parli cusseglia dentant da leger ina translaziun che resta datiers dal text original. La bibla turitgaisa da Zwingli p. ex. saja fitg precisa. La bibla da Luther perencunter saja formulada pli libramain.

Insatge per gliend cun pel dira

«Il grond Boss» è il titel d'ina versiun fitg libra dal testament vegl. Il suttitel sa cloma: «Das alte Testament, Unverschäm't fromm neu erzählt». L'autur è Fred Denger. Cun il boss grond è sa chapescha manegià Dieu. La lingua da questa bibla è fitg luca. I dovra in urella fin ch'ìns sa disa a las frasaras directas. Ellas cuntengnan plets dal mintgadi dad oz. En in lieu hai num: «In di dumonda il grond Boss Mose: Schia Mose, vas in zic a spassarond?» Lez respunda: «Gea, ins sto guardar ch'ìns restia in pau fit.»

Denger scriva da flirts, da sex, da pitaunas e na zuppenta naginas crudaiavadads. Sch'ina mamma savila cun ses figl di ella prumf agradora: «Ti battas!»

Era dal nov testament exista ina versiun en medem stil.

Fred Denger: «Der grosse Boss», chasa editura Eichhorn. 622 paginas. Frankfurt am Main. 1988. ISBN 3-8219-0099-2.

Tgenina bibla ch'ìns vul leger, dependa dal gust persunal. La puschida è bunamain infinita.

FOTO C. CADRUVI

Gisula Tscharner, spirituala libra, Veulden

Gisula Tscharner è creschida si cun la bibla turitgaisa. Perquai consultescha ella adina l'emprim lezza. Uschiglioc lavura la spirituala independenta era gugent cun «Die gute Nachricht» – gist perquai ch'igl è ina translaziun libra. Ad ella plascha sia lingua moderna.

«Il pled da Dieu è betg vegnì dictà en tudestg, rumantsch u franzos», di Tscharner. Perquai consultescha ella era l'original ebraic u grec. Lura translate-scha ella sezza la versiun ch'è adattada per la cerimonia ch'ella ha da preparar. «Jau tschertg da vegnir uschè datiers sco pussaivel al temp dad oz», di Tscharner. I sto tunar frestg. I duai fascinar.

Ad ina persuna che less s'approfundar en il vegl u nov testament cusseglia Tscharner dad ir en ina libreria religiosa e da cumparegliar là differents biblas. Ins duai elegier quella versiun cun la lingua che plascha il meglier. Ins duai sa fidar sin l'agen instinct. Mintga persuna haja auters gusts e basegns.

Tscharner menziunescha ch'ì saja era gist l'onn da la bibla. Perquai vegnia prelegì quest onn l'entira bibla en la baselgia da Son Martin a Cuir. Mintga di a las 12.15 prelegia insatge intginas parts. Magari haja quai blers auditurs e magari restian ils bauns vids. L'interessant da quest project saja ch'ìns prelegia era passaschas nunconuschentas. La bibla cuntengnia blers texts – era crudaiavels – che nagin n'enconuschia.

Sur Gieri Cadruvi, Savognin e Cunter

«I dat mo ina bibla», cumenza plevon Gieri Cadruvi. «Ma da la bibla datti sa chapescha nundumbraivlas translaziuns.» Cadruvi enconuscha bain las differents translaziuns rumantschas. El ha pastorà en Surselva, en l'Engiadina ed è uss a Savognin. A Zuoz ha el empredì d'enconuscher la translaziun da Jachen Ulrich Gaudenz. Uss a Savognin dovra el «Igl quatter evengelis» che ser Duri Loza ha translata.

Per far messa tudestga prelegia el ord ils lecziunaris che dovran la bibla unitara tudestga. Per il brevier sa survescha el d'ina versiun latina. Las lecziuns fa el en tudestg u rumantsch.

Diesch minutas per ina construcziun

«Traduttore traditore» citescha Cadruvi il proverbio talian. Quest conflict dal translatur e traditur enconuscha el

numnadamain ord atgna experienscha. El ha fatg part dal gremi che ha translata la «Bibla romantscha ecumena». Quindesch onns han spirituals evangelics e catolics lavurà comunablamain vi da la translaziun dal nov testament.

Per gea evitar da daventar traditurs, sajan els sa radunands 300 giadas. Els hajan controllà e curregì mintga pled da las translaziuns. Mintgatant hajan els duvrà diesch minutas per ina solia construcziun, sa regorda Cadruvi.

Ils translatur sursilvans avevan trais finamiras: Ina translaziun «exacta, chapivla, en in bun rumantsch». La finala hai vali la paina. Oz constattescha Cadruvi: «Nus essan stads pli exacts ch'ìls translatur che han fatg la bibla tudestga unitara per l'entir intschesch tudestg.»

Ad insatge che less cumprar ina bibla tudestga cusseglia Cadruvi dad ir en ina libreria religiosa cun ina gronda eleziun. Era Cadruvi menziunescha «Die gute Nachricht» ch'è fitg derasada. «Per tgi che vul enconuscher il cuntegn exact, è quella versiun dentant betg cuntentaivla.»

Daniel Monn, assistent pastoral a Turitg

Era Daniel Monn consultescha pliras biblas. Per ina scolaziun da creschids s'orientescha l'assistente pastoral adina vi da la versiun greca. Uschia po el cumparegliar las translaziuns. Sch'el haja da far cun giuventetgna prendia el la «Jugendbibel». Per uffants lavuria el gugent cun il cudesch che Silja Walter ha scrit. Lez existia era en ina versiun sursilvana.

Per predis rumantschs dovra Monn la «Bibla romantscha ecumena». Il vegl testament n'existia deplorablamain betg en sursilvan, ma ina gruppa saja londervi da translatar er quel. Da las biblas tudestgas preferescha Monn quella da Luther. La bibla unitara tudestga n'è betg tenor ses gust. Lezza versiun haja ina lingua bunamain memia armonisada e lavada or. Savens sa basa Monn era sin la enconuscenta versiun franzosa – la bibla da Jerusalem.

Sch'el stuess cussegliar ina bibla, schess el da cumprar la versiun da Hubertus Halfbass. Ils texts da la bibla na sajan betg ordinads cronologicamain. Ma Halfbass haja ordinà tut tenor la successiun dal temp. El porschia era interpretaziuns. Fitg interessant saja co che Halfbass decleria il context istoric. In dischavantatg da questa versiun: I manca tschertas passaschas.

«Impurtant è ch'ìns ha ina buna relaziun cun la bibla e ch'ìns prenda serius ella sco partenaria», di Monn. Ins duai adina restar attent da na surduvrar la bibla per arguments ideologics u fundamentalistics.

Biblas rumantschas en vendita

Radund sessanta cudeschs religios rumantschs èn da preschent en vendita. Qua enumnads èn sulet las translaziuns rumantschas dal vegl e dal nov testament u da singulas parts da la bibla. En elavuraziun è la translaziun sursilvana dal testament vegl.

Bibla romantscha ecumena – Niev testament. 1988. (sursilvan) Translatà da Gion Martin Pelican, Vincenz Bertogg, Martin Bearth, Gieri Cadruvi.

Veder Testament – Ils Profets (Daniel, Hosea, Joel, Amos). 1970. (sursilvan)

Translatà da Gion Martin Pelican, Vincenz Bertogg, Martin Fontana, Giusep Durschei, Toni Halter.

Il vegl testament. 1967 (excerpts) (sursilvan) Translatà da Peder Paul Cadonau e Martin Fontana.

Evangelii seguond Lucas. 1964. (puter) Translatà da Domenica Messmer.

La buna nova – Igl quater evangelis. 1964. (surmiran) Translatà da Duri Loza.

Il Niev Testament – Ils Psalms. 1954. (sursilvan) Translatà da Peder Paul Cadonau.

Bibla – La Soncha Scrittura – Vegl e Nouv Testamaint. 1953. (vallader)

Translatà da Jachen Ulrich Gaudenz e Rudolf Filli.

Cumpiglia 39 cudeschs dal testament vegl e 27 dal testament nov.

Nouv Testamaint e Psalms. 1932. (vallader) Translatà da Jachen Ulrich Gaudenz e Rudolf Filli.

Per questa lavur han els obtegnì il titel docter honoris causa.